

Language Dilemma [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.iwpr.net/report-news/chechnya%E2%80%99s-language-dilemma>. – Назва з титул. екрану. **18.** Республика Карелия. Языковая проблема [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://ru.wikipedia.org/wiki/Республика_Карелия#.D0.AF.D0.B7.D1.8B.D0.BA.D0.BE.D0.B2.D0.B0.D1.8F_.D0.BF.D1.80.D0.BE.D0.B1.D0.BB.D0.B5.D0.BC.D0.B0. – Назва з титул. екрану. **19.** Осипов А. Конструирование этнического конфликта и расистский дискурс [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://www.igpi.ru/info/people/osipov/etno_conflict.html. – Назва з титул. екрану.

УДК 329.7.001.8(045)

ЕВОЛЮЦІЯ АНТИГЛОБАЛІСТСЬКОГО РУХУ

*Микола Трофименко,
аспірант Маріупольського державного
гуманітарного університету*

Розглядається еволюція антиглобалістського руху з моменту виникнення та перших акцій протесту до сьогоднішнього дня. Звертається увага на суспільно-політичні рухи, що передували появі антиглобалізму. Аналізуються різноманітні теорії виникнення та еволюції антиглобалістського руху.

Ключові слова: антиглобалістський рух, антиглобалізм, глобалізація, акції протесту.

Evolution of the antiglobalistic movement from the time of appearance and the first protests till nowadays is under consideration. The attention is paid to the social and political movements that were prior to the antiglobalism appearance. Different theories of appearance and evolution of the antiglobalistic movement have been analyzed.

Keywords: antiglobalistic movement, antiglobalism, globalization, protests.

Антиглобалістський рух, зокрема антиглобалістські акції, завжди є топ-новинами всіх телеканалів світу. Зважаючи на те, що антиглобалісти присутні майже на всіх самітах, конференціях міжнародних організацій, зустрічах керівників держав та на додаток ще й реалізують велику кількість власних проєктів, антиглобалістська тематика досить часто стає інформаційним приводом. Звісно, деякі ЗМІ не завжди об'єктивно висвітлюють діяльність антиглобалістів. Пояснити це можна належністю більшості телевізійних, друкованих,

електронних засобів масової інформації опонентам антиглобалістів – представникам великого бізнесу, ТНК та іншим.

Без перебільшення можна сказати, що майже всі більш-менш зацікавлені політикою люди принаймні раз чули про антиглобалістський рух, антиглобалістські організації, їхні акції протесту. Безперечно, дослідження антиглобалістського руху, зокрема його еволюції, є дуже актуальним завданням.

Об'єктом цього дослідження є антиглобалістський рух та антиглобалістські організації, предметом – еволюція антиглобалістського руху від часу зародження до сьогодення. Мета статті – розглянути різноманітні теорії та визначити основні етапи розвитку антиглобалістського руху.

Антиглобалістський рух є досить дослідженою темою у закордонних публікаціях, багато інформації міститься у мережі Інтернет. На жаль, публікації на антиглобалістську тематику не досить добре представлені у вітчизняній історіографії.

Джерела та літературу, використані для написання цієї статті, можна поділити на три групи. Перша – публікації, присвячені проблемам глобалізації. Найбільш цікавими для нас є колективні монографії під загальною редакцією В. А. Михайлова та О. Г. Білоруса [4; 5]. А. Н. Чумаков у своїй монографії «Глобалізація. Контури цілісного світу» простежує вплив глобалізаційних процесів на всі сторони життєдіяльності людини та держави [10]. До першої групи також можна віднести колективну працю під загальною редакцією М. Лебедевої «Приватизація світової політики: локальні дії – глобальні результати», в якій автори розглядають трансформацію політичних процесів, системи міжнародних відносин під впливом глобалізації [9].

Друга група – праці, присвячені проблемам антиглобалізму та глобального управління. Сюди варто віднести роботи К. Агітона «Альтернативний глобалізм: нові світові рухи протесту», Н. Кляйн «NO LOGO. Люди проти брендів» [1; 7]. Докладно розглянута проблематика антиглобалізму та глобального управління у колективних працях: «Антиглобалізм і глобальне управління», «Глобальне управління», «Хто сьогодні творить історію: альтерглобалізм і Росія» [2; 6; 8].

До третьої групи відносяться публікації, розміщені на сайтах різноманітних організацій. У цій статті використовувались матеріали сайтів Всесвітнього соціального форуму, організацій АТТАК та PGA. [3; 11; 12].

Виникнення антиглобалістського руху обумовлене комплексом факторів – як об'єктивних, так і суб'єктивних.

На думку секретаря міжнародного комітету організації АТТАК Крістофа Агітона, витоки виникнення сучасних антиглобалістських

рухів знаходимо у соціальній боротьбі 80-х років. Організація АТТАК у Франції була ініційована досить респектабельною газетою *Le Monde Diplomatique* та спочатку передбачала всього-на-всього пропаганду ідей введення податку Тобіна (0,1 % податку на фінансові спекуляції). Залишаючись досить помірною структурою, вона, тим не менш, дуже швидко перетворилась на одну з найбільших світових антиглобалістських мереж з понад 40 тисячами активістів у Франції та аналогічними за метою та назвою організаціями майже у всіх країнах Європи, Азії та Латинської Америки [8, с. 92; 11].

Соціальна боротьба 80-х років відрізнялась тим, що, якщо у попередній період орієнтирами у боротьбі слугували промислові підприємства, то втрата ними цієї ролі з початком структурних перетворень у промисловості, які виразилися у зростанні безробіття, ослабленні економічного та соціального стану, змінила і форми протесту [1, с. 91].

У хронологічному порядку попередники антиглобалізму виглядають таким чином:

- утопічний комунізм як віра у можливість побудови ідеального суспільства («до гармонійного та справедливого світу»);
- луддизм як рух проти механізації виробництва та за збереження робочих місць («проти негуманного прогресу»);
- анархізм як рух проти державної влади у будь-якому прояві («за імператив прав людини»);
- марксизм як ідеологія боротьби з експлуатацією людини людиною («проти ринкового фундаменталізму»);
- хіппізм та пацифізм як рухи проти війни та соціальних інститутів, за свободу творчості та саморуйнування («ні війні, свободу уяві»);
- постмодернізм як філософія заперечення метанаративів та симуляції дійсності [2, с. 93].

У різний час в історії антиглобалізму можуть висуватися різні історичні зв'язки, які в тому чи іншому сенсі присутні у русі. Так, у філософському сенсі можна сказати, що антиглобалізм заперечує цинізм класичного постмодерну та по свої суті є романтичним уявленням про здатність пересічної людини змінити навколишній світ шляхом простих дій на вулиці, у повсякденному житті або в Інтернеті.

У сенсі поколінь, враховуючи соціальний склад учасників перших антиглобалістських акцій у Сіетлі та Празі, можна сказати, що це був бунт проти системи, створеної архітекторами світу ТНК та фінансових ринків – поколінням 1968 року. Саме 1968 рік та студентські виступи у США, Франції та Німеччині, на думку

К. Агітона, можуть бути названі предтечею антиглобалістського руху [2, с. 94].

Антиглобалістські акції, на переконання багатьох дослідників, могли виникнути тільки у визначеному інформаційному просторі, який став складатися в основному в 90-ті роки. Його головною відмінністю стало збільшення долі дискурсу, орієнтованого на глобальні проблеми та на критичне ставлення до політики світових держав, міжурядових організацій та ТНК. «Саміт Землі», який пройшов у 1992 році у Ріо-де-Жанейро під егідою ООН і куди були запрошені міжнародні громадські організації, являв собою серію конференцій з проблем екології та сталого розвитку і зафіксував цілу низку важливих тенденцій у глобальному дискурсі [6, с. 153].

По-перше, широке представництво міжнародних неурядових громадських організацій на цьому саміті свідчило про сильну зацікавленість світового співтовариства у глобальних проблемах. Питання, які раніше розглядалися у доволі вузькому колі політиків, спеціалістів, експертів та вчених (на зразок Римського клубу), зараз стали частіше виноситися на широке обговорення.

По-друге, дедалі чіткіше проявлялось прагнення широких верств населення різних країн зрозуміти причини нестабільності у світі.

Антиглобалізм як суспільно-політичний рух уперше заявив про себе 1 січня 1994 року. В цей день у Мексиці (штат Чіapas) почалося збройне повстання індіанців. Вони зайняли столицю штату, інші населені пункти та оприлюднили свої плани наступу на Мехіко [4, с. 385].

Партизанські виступи є досить звичним явищем у країнах Латинської Америки, однак саме у цьому випадку повстанці, які проголосили себе Сапатистською армією національного визволення – САНВ (на честь селянського лідера Мексиканської революції 1910-1917 років Еміліано Сапати), почали активні дії саме під час вступу в дію угоди про вільну торгівлю у Північній Америці (НАФТА). Ця угода стала імпульсом до лібералізації економіки Мексики та інтеграції ринків США, Канади та Мексики. Іноземні компанії почали справжній наступ на землі селян-індіанців. Виступаючи проти таких дій іноземних компаній, сапатисти заявили, що їхні проблеми напряму пов'язані з процесом неоліберальної глобалізації.

Серед інших ознак руху сапатистів варто виокремити такі: відсутність прагнення захоплення влади, відсутність зв'язків із політичними партіями, відсутність зацікавленості у матеріальних цінностях. За допомогою збройного повстання сапатисти спробували привернути увагу громадськості до своєї проблеми. Протест трьох тисяч індіанців був придушений урядовими військами, але повстання Сапатистської армії національного визволення ми по

праву можемо вважати початком глобального руху антиглобалістів. Активісти САНВ розробили нову стратегію протесту: за допомогою електронної пошти у різні громадські організації світу надсилались спеціальні електронні листи, в яких містився сигнал «SOS» [4, с. 386].

Іншою характерною ознакою повстання стали тісні міжнародні зв'язки селянського руху як з лівими організаціями Центральної та Латинської Америки, так і з лівими європейськими організаціями. Саме завдяки цьому вдалося створити глобальну мережу солідарних груп, які організовували акції протесту проти дій Мексиканського уряду по всьому світі.

Влітку 1996 року, знову за допомогою Інтернету, сапатисти, які на той час вже стали символом спротиву глобалізації, організували у штаті Чіапас у резиденції лідера САНВ субкоманданте Маркоса у Лакадонському лісі нараду більш ніж трьох тисяч активістів та вчених із 42 країн 5 континентів. На цьому зібранні обговорювались завдання боротьби проти неолібералізму в глобальному масштабі. Саме на цій зустрічі була створена Міжнародна мережа альтернативного спілкування (INAC – International Network of Alternative Communication), яка стала основою для формування чисельних організацій, що підтримували сапатистський рух.

Поява у 1997 році у європейській пресі програмного документа «Четверта світова війна вже почалась» вивела сапатистський рух у лідери символічної боротьби з «планетарною владою корпорацій». Субкоманданте Маркос проголосив про початок неолібералізмом четвертої світової війни – війни за переділ світу, викликаній розпадом СРСР. Основні положення статті, представлені у вигляді семи символічних фігур, – знака долара, трикутника, кола, квадрата, п'ятикутника, безформної фігури та знака вогнища – зводились до уявлення неолібералізму як ідеології, яка погрозувала існуванню світу та заклику створення осередків опору неолібералізму з людей, «викинутих сучасністю»: дітей, жінок, літніх людей, молоді, туземців, екологів, осіб нетрадиційної сексуальної орієнтації, ВІЛ-інфікованих, робочих та «всіх тих, хто не вписується у новий світовий порядок» [2, с. 95].

Ідеї Сапатистської армії народного визволення стали широко відомими у Європі та світі здебільшого завдяки публікаціям статей, виступів Маркоса у відомому та авторитетному європейському виданні *Le Monde Diplomatique*.

Отже, САНВ справедливо вважається попередником антиглобалістського руху. Саме під час розвитку глобальної мережі солідарності із сапатистами були створені організації та структури, які взяли на себе організацію нових акцій протесту проти глобалізації.

Така значущість повстання у Мексиці має кілька причин. По-перше, це був перший виступ проти міжнародної інтеграції, яку нав'язують зверху, не враховуючи при цьому об'єктивних перепон та точок зору населення. По-друге, не зважаючи на те, що антиглобалісти не сприйняли запропоновані лідером САНВ Маркосом методи боротьби, однак він відіграв велику роль як ідеолог антиглобалізму. По-третє, сапатистське повстання стало класичним прикладом мережевої війни [2, с. 128].

Між 1997 та 1999 роками переважно у Європі відбувалися події, які підготували створення дійсно глобальної мережі противників неоліберальної глобалізації. Одним з каталізаторів цих подій стало зростання ролі ТНК у світі.

Варто зазначити, що становлення ТНК як повноправного учасника світополітичної взаємодії почалося досить давно – з історичної точки зору казати про це можна принаймні з початку ХХ століття. Дійсно новими наприкінці ХХ століття стали ті можливості політичного впливу, які відкрились для ТНК у впливі на норми регулювання економічних процесів у глобальному масштабі – найперше завдяки краху соціалістичного блоку з його ідеологічним неприйняттям ТНК та переходу більшості країн, що розвиваються, від політики обмежувального регулювання прямих іноземних інвестицій до політики їх активного залучення [9, с. 245].

Зростання ролі антиглобалістських організацій у світовій політиці призвело до різкого посилення уваги до екологічних та гуманітарних аспектів діяльності ТНК. Діяльність транснаціональних бізнес структур, на думку антиглобалістів, суперечить інтересам захисту прав людини, довкілля, культурного різноманіття та особистої свободи. Провідна авторка-антиглобалістка, канадська журналістка Наомі Кляйн у своїй роботі «NO LOGO. Люди проти брендів» стверджує: «...по стопах кросівок компанії Nike зацікавлені люди добрались до експлуаторських потогінних цехів у В'єтнамі; мініатюрні наряди Барбі привели слідопитів на Суматру, де використовується дитяча праця; пакетики кави Латте від Starbucks – на розпечені кавові плантації Гватемали, а нафта Shell – у завалені відходами бідні села у дельті ріки Нігер» [7, с. 16].

Так, здебільшого завдяки зусиллям антиглобалістських організацій екологічного та гуманітарного спрямування у 1998 році було зірвано підписання Багатосторонньої угоди з інвестицій (Multilateral Agreement on Investment, MAI), за ухвалення якої виступали великі ТНК. Одним з основних звинувачень антиглобалістів на адресу цієї угоди стала закрита схема її розробки, завдяки чому її основні положення довго залишались утаємниченими від громадськості. Початок переговорів щодо MAI у 1995 році

практично не був висвітлений у ЗМІ, однак на початку 1997 року стартувала велика кампанія протесту, в якій було задіяно більш як 50 спеціалізованих сайтів та понад 200 інформаційних агентств. Опоненти МАІ привернули увагу громадськості до того, що проект угоди передбачав серйозні обмеження на проведення національними державами політики регулювання іноземних інвестицій. Зокрема, критикувалось трактування поняття «обмеження прав інвестора», яке дозволяло розглядати як «обмеження» практично будь-яке рішення держав, націлене на підвищення екологічних, трудових та соціальних стандартів. Крім того, положення про недискримінацію інвесторів практично виключало використання бойкоту інвестицій як інструмент впливу на країни, в яких порушуються права людини. Як сказав один з активістів антиглобалістського руху, «якщо б МАІ було прийнято раніше, то в Південно-Африканській Республіці до сьогодні би правив апартеїд, а Нельсон Мандела сидів би у в'язниці» [9, с. 247].

Кампанія проти МАІ, у ході якої були оприлюдненні подробиці переговорів, які раніше вважалися технічними та такими, що не становлять інтересу, стала одним із перших успішних прикладів протистояння антиглобалістів інтересам ТНК на міжнародній арені.

Іншим прикладом діяльності антиглобалістів у кінці 90-х років ХХ століття стала діяльність організації PGA – People's Global Action. Ця мережева організація нового типу, що відіграла роль каталізатора руху, який згодом отримає від журналістів назву «антиглобалістського», організувала протягом 1998 – 1999 років серію акцій протесту проти СОТ у Женеві та Бірмінгемі. 18 червня 1998 року одночасно у 40 країнах світу проходить організований PGA «Всесвітній карнавал проти капіталізму». Акція довела високу ступінь ефективності мережевої координації політичних дій організацій, які входять до PGA [12].

Механізм роботи PGA був досить простим: уперше він спирався на Інтернет та електронну пошту, а саме – на механізми підписки та розсилання електронних повідомлень. Процедура прийому нових членів була дуже простою: на електронну адресу надсилалося повідомлення про бажання тої чи іншої організації вступити до PGA, після чого у наступному повідомленні на адресу відправника приходив загальний список усіх організацій, які вступили у мережу PGA. Жодних формальних процедур прийому, рекомендацій та перевірки організацій не проводилось. В організацію могли входити від 20 до 150 віртуальних організацій, але для загального списку в 500 – 700 організацій з 50 – 70 країн світу це не мало жодного значення.

За допомогою поштової розсилки також організовувались акції: охочі взяти в них участь повідомляли про своє бажання,

опорні центри руху в містах проведення акції формували логістичні маршрути прямування учасників до місця проведення, повідомляли приблизні місця розміщення, кількість продуктів та спорядження. Використовуючи такі механізми, організаторам вдалося скоротити в десятки разів витрати на проведення заходів, переключивши транспортні витрати на плечі локальних організацій, використовуючи труд громадських активістів та розміщуючи учасників у місцевих сквотах (захоплені порожні будинки), а також у доступних нежитлових приміщеннях з муніципальних фондів (спортзали тощо) [2, с. 97].

Першою міжнародною великою акцією протесту антиглобалістів вважається виступ американської молоді у листопаді 1999 року в місті Сіетлі (США), яке було обране для проведення конференції міністрів країн-учасниць СОТ. Акції протесту, що почалися на заклик профспілок (АФТ-КПП) та неурядових організацій («Народ за справедливу торгівлю / Мережа опозиції СОТ» та «Спільнота прямих дій»), зібрали більш як 50 тисяч людей з 55 країн світу та супроводжувались сутичками з поліцією, актами насилля та вандалізму. Журналісти справедливо охрестили ці події «битвою за Сіетл». Серед усіх делегацій особливо виділялись дві: делегація Європейської фермерської спілки на чолі з Жозе Бове та група мексиканських танцівниць, яких прислав субкоманданте Маркос з Чіапасу.

30 листопада 1999 року в перший день акції демонстранти змогли заблокувати вулиці та зірвати відкриття сесії СОТ, не пропустивши ні Генерального секретаря ООН, ні Державного секретаря США. Профспілка АФТ-КПП на чолі із Д. Суїні організувала сидячий страйк, до демонстрантів приєдналися парафіяни методистської церкви. Навколо готелю «Шератон» почалися сутички демонстрантів із поліцією, яка використала водомети, пластикові кулі та сльозогінний газ. Наступного дня в місті ввели надзвичайний стан, сесію СОТ було відкрито, але сутички тривали й відтак призвели до суперечок серед учасників сесії. Декілька сотень учасників демонстрацій були заарештовані, що призвело до переміщення уваги преси на жорстокість дій поліції. Необхідність координації дій та роботи зі ЗМІ у недружньому середовищі Сіетла призвела до появи одного з найбільших антиглобалістських проєктів – мережі незалежних інформаційних агенцій «Індімедіа», які протягом 2000 року були створені більш ніж у 50 країнах світу, в тому числі й в Україні.

Врешті-решт протестувальникам вдалось зірвати запланований захід СОТ, на якому не було укладено жодної великої угоди. Одночасно з'явився міф про антиглобалістів як хуліганів, які громять вітрини та б'ються з правоохоронцями. Відбулось

протестне народження антиглобалізму: народження міфу та брэнда спротиву неоліберальній глобалізації з хуліганським обличчям [2, с.101]. З того часу всі зустрічі, наради, конференції, саміти представників провідних країн світу, міжнародних інститутів та установ, які мають глобальний вплив, супроводжуються акціями протесту [4, с. 387].

Після «битви у Сієтлі» телеглядачі спостерігали схожі сцени у Гетеборзі, Давосі, Вашингтоні, Празі, Квебеку, Ніцці, Генуї та Брюсселі.

Початок діяльності антиглобалістів у Європі призвів до трансформації руху. Саме у Європі антиглобалістські акції протесту набувають справді інтернаціонального характеру. Так, у вересні 2000 року у Празі (Чеська Республіка) Світовий банк та МВФ запланували проведення своєї щорічної зустрічі. В акціях, організованих проти цієї зустрічі, взяли участь представники багатьох національностей: турки, німці, греки, іспанці, поляки, баски, курди та інші. Варто зазначити, що саме в Празі остаточно була визначена тактика протестних рухів: зрив заходів міжнародних організацій, зустрічей урядовців різних країн, блокада будівель, у яких заплановано проведення таких заходів тощо.

Вищезазначені дії довели свою ефективність, хоча й не відкидали елементів насилля. Саме тому сьогодні міжнародні конференції, саміти за участю перших осіб держав проводяться за безпрецедентних заходів безпеки (повна ізоляція місця проведення від зовнішнього доступу, величезна кількість поліцейських і військових).

У липні 2001 року в м. Генуя (Італійська Республіка) проходила чергова зустріч країн Великої вісімки. Цей захід привернув увагу антиглобалістів – до Генуї з'їхалось від 200 до 300 тисяч активістів. Визначально, що саме у Генуї в акціях протесту вперше взяли участь делегації з України та Росії (загалом 44 особи) [4, с. 387].

Спочатку акції у Генуї носили мирний характер та зводились до відкритих дискусій (таких як «Глобалізація і труд», «Контроль над фінансами») та масових маніфестацій, які нагадували народні гуляння. Але екстремісти та анархісти, які приєднались до протестувальників, сприяли організації заворушень і погромів. У Генуї акції антиглобалістів цілком затьмарили теми зустрічі, особливо після смерті під час проведення антиглобалістських акцій – від поліцейської кулі загинув син місцевого профспілкового активіста Аньелі [2, с. 101].

У березні 2002 року під час проведення саміту Європейського Союзу у Барселоні (Іспанія) зібралась рекордна кількість антиглобалістів – більше 500 тисяч осіб. Відтак ціла низка бурхливих акцій протесту прокотилась Бельгією, Угорщиною,

Німеччиною, Польщею, Іспанією, Мексикою та іншими країнами й містами світу.

Цікавим проявом антиглобалістського руху є Всесвітній соціальний форум (ВСФ), що проводиться щорічно на протипагу Всесвітньому економічному форуму в Давосі й об'єднує активістів багатьох соціальних рухів з усього світу, які виступають проти глобалізації як такої або шукають альтернативу пропонованій неолібералізмом моделі глобалізації [3].

На ВСФ зустрічаються представники антиглобалістського руху, зелені, активісти студентських та жіночих рухів, учасники багатьох інших соціальних рухів і неурядових організацій. Зустрічі проводяться у форматі семінарів, дискусій, демонстрацій, акцій. Головними цілями є боротьба за демократію «знизу», за подолання експлуатації в країнах третього світу; за вирішення екологічних проблем, розширення можливостей освіти і всебічного розвитку людини. Основними принципами проведення ВСФ є відкритість, демократичність, дискусійність. Кількість учасників зростає з кожним роком і вже перевищує цифру в 100 тисяч осіб.

Перший Всесвітній соціальний форум проходив у місті Порту-Алегрі у Бразилії з 25 по 30 січня 2001 року. У його організації брали участь багато рухів та громадських організацій, серед яких і французька АТТАК. Частково 1-й ВСФ був проведений за допомоги та фінансової підтримки міської адміністрації Порту-Алегрі, на чолі якої тоді стояли представники бразильської Партії трудящих. Це місто на той час стало експериментальною моделлю в галузі місцевого самоврядування, що комбінує традиційні представницькі інститути влади і відкриту асамблею за участю громадян. На цьому форумі було офіційно зареєстровано 5 000 учасників з 117 країн і кілька тисяч учасників з Бразилії. На відкритті форуму були присутні близько 4 тисяч чоловік, а у масовій демонстрації, що відбулася після відкриття, в центрі Порту-Алегрі взяли участь понад 10 тисяч осіб.

Другий ВСФ також проходив у Порту-Алегрі з 31 січня по 5 лютого 2002 року. Офіційно в ньому брали участь 12 тисяч делегатів зі 123 країн світу. Загальна кількість учасників сягала 60 тисяч чоловік. На ньому було прийнято резолюцію «Опір неолібералізму, війні і мілітаризму: за мир і соціальну справедливість».

У Порту-Алегрі у січні 2003 року проводився і третій ВСФ. Четвертий ВСФ проходив в індійському місті Мумбаї з 16 по 21 січня 2004 року. В його роботі брали участь, за різними оцінками, від 100 до 125 тисяч чоловік. На форумі було прийнято рішення про підтримку ідеї вільного програмного забезпечення. Одним з ключових став виступ колишнього шеф-економіста Світового

банку, а тепер критика неоліберальної економічної моделі Джозефа Стігліца.

П'ятий ВСФ проходив знову в місті Порту-Алегрі з 25 по 31 січня 2005 року. На ньому було зареєстровано понад 155 000 учасників з 135 країн світу, більшість яких становили активісти з Бразилії, Аргентини, США, Уругваю і Франції. За підсумками проведення форуму був випущений Маніфест Порту-Алегрі.

Шостий ВСФ проводиться в кількох місцях і з певними інтервалами у часі. У січні 2006 року форум пройшов у Каракасі (Венесуела) і Бамако (Малі), а в березні цього ж року – в Карачі (Пакистан).

У січні 2007 року в Найробі в Kenії проходив сьомий ВСФ. На ньому було зареєстровано 66 000 учасників та 1 400 організацій з 110 країн. Багато хто критикував цей форум як «ярмарок неурядових організацій». Це перший повноцінний ВСФ, що відбувся в Африці. Проте форум був відзначений вкрай слабким представництвом активістів соціальних рухів з країн Африки – або навіть від країн Півдня.

Восьмий ВСФ не проводився у 2008 році. Замість нього був організований Глобальний день дій, що пройшов 26 січня. У цей день акції пройшли в багатьох країнах світу.

Дев'ятий ВСФ проходив з 27 січня по 1 лютого 2009 року в місті Белені, розташованому в лісах річки Амазонки в Бразилії.

Крім ВСФ відбувається безліч соціальних форумів на регіональному рівні. З 2002 року регулярно проводяться Європейські соціальні форуми. У 2003 році відбувся перший і поки єдиний Азіатський соціальний форум. У 2005 році пройшов також поки що єдиний Середземноморський соціальний форум. З 2001 року регулярно проводиться Південноафриканський соціальний форум.

Також у деяких країнах проводяться національні та локальні соціальні форуми: Італійський соціальний форум, Індійський соціальний форум, Бостонський соціальний форум, Ліверпульський соціальний форум, Соціальний форум США, Український соціальний форум, Соціальний форум Білорусі, Росії.

Таким чином, розглянувши різні теорії виникнення антиглобалістського руху, основні етапи його становлення та проекти, можемо зробити певні висновки.

По-перше, не існує єдиної точки зору щодо часу виникнення антиглобалістського руху. Деякі вчені називають дату – 1968 рік, деякі – 80-ті роки, інші – 90-ті роки.

По-друге, з часу свого виникнення антиглобалістський рух пройшов складний шлях розвитку та становлення. Сьогодні він представлений великою кількістю організацій, проектів, ініціатив.

По-третє, антиглобалістський рух активно використовує символи глобалізації – Інтернет, мобільні телефони – для проведення своїх акцій та у повсякденній діяльності. Тож можна сказати, що антиглобалісти як опоненти глобалізації активно користуються плодами останньої.

1. Агитон К. Альтернативный глобализм: новые мировые движения протеста. / Кристоф Агитон; под общей ред. Ю. Марковой; [пер. с франц. Е. Константинова и Е. Кочетыговой]. – М.: Гилея, 2004. – 203 с., 91 (Серия «Час «Ч»).

2. Антиглобализм и глобальное управление: доклады, дискуссии, справочные материалы / [О. Барабанов, С. Афонцев, А. Зиновьев]; под ред. Д. Н. Пескова. – М.: МГИМО (У) МИД России, 2006. – 440 с.

3. Всесвітній соціальний форум [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.forumsocialmundial.org.br/>.

4. Глобализация: учебник / [О. Д. Абрамова, О. Н. Астафьева, В. В. Бакушев и др.]; под общ. ред. В. А. Михайлова, В. С. Буянова. – М.: Изд-во РАГС, 2008. – 544 с. – (Учебники Российской академии государственной службы при Президенте Российской Федерации).

5. Глобалізація і безпека розвитку: монографія / О. Г. Білорус, Д. Г. Лук'яненко та ін.; керівник авт. Колективу і наук. Ред. О. Г. Білорус. – К.: КНЕУ, 2001. – 733 с.

6. Глобальное управление: учебное пособие / [Н. Е. Покровский, Т. П. Лебедева, С. Н. Пшизова и др.]; под ред. А. И. Соловьева. – М.: ИНФРА-М, 2007. – 252 с. – (Учебники факультета государственного управления МГУ им. М. В. Ломоносова).

7. Кляйн Н. NO LOGO. Люди против брендов / Наоми Кляйн. – М.: Добрая книга, 2003. – 624 с.

8. Кто сегодня творит историю: альтерглобализм и Россия: [сборник статей] / [М. Воейков, М. Кропоткин, Л. Булавка]; под ред. А. Бузгалина, Л. Ожогойной. – М.: Культурная революция, 2010. – 600 с. (Библиотека журнала «Альтернативы»).

9. Приватизация мировой политики: локальные действия – глобальные результаты / [О. Н. Барабанов, П. А. Цыганков, Д. М. Фельдман и др.]; под ред. М. М. Лебедевой. – М.: МГИМО (У), 2008. – 280 с.

10. Чумаков А. Н. Глобализация. Контуры целостного мира: монография / А. Н. Чумаков. – М.: ТК Велби, Изд-во Проспект, 2005. – 432 с.

11. Association pour la Taxation des Transactions pour l'Aide aux Citoyens (ATTAC). [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.attac.org/>.

12. Peoples Global Action. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.agp.org/>.